

11. Historik

11.1 Detailpristallet

Detailpristallet Detailpristallet blev med mindre ændringer opgjort fra 1914 til 1963. Vægtgrundlaget var baseret på fordelingen af forbruget i lønmodtagerhusholdningerne og de priser, der indgik i indekset, var de faktiske forbrugerpriser. Frem til 1926 blev indekset opgjort halvårligt, og fra 1927 til 1963 kvartalsvist. Den historiske baggrund for opgørelse af detailpristallet hænger sammen med de voldsomme prisstigninger i forbindelse med 1. verdenskrig. Det var med til at skabe et behov for et officielt inflationsmål, og Statistisk Departement fik derfor til opgave at beregne et pristal.

Før 1914 blev der ikke opgjort dækkende eller sammenhængende serier for udviklingen i forbrugerpriserne. Der er dog med anvendelse af forskellige kilder opgjort prisindeks for fødevarer, beklædning, bolig, brændsel og belysning og skatter mv. tilbage til 1872. På dette grundlag er detailpristallet blevet ført tilbage til 1872 (Nationaløkonomisk Tidsskrift (1926)).

Detailpristallet inkluderede de direkte skatter. Skatterne gik primært til finansiering af typiske offentlige ydelser som undervisning, sundhed, retsbeskyttelse mv. Det var således naturligt at opfatte direkte skatter på samme måde som udgifter til øvrige varer og tjenester, og de blev derfor medtaget i pristallet. Detailpristallet blev i vid udstrækning anvendt ved lønregulering på såvel det offentlige som private arbejdsmarked.

11.2 Det lønregulerende pristal

Det lønregulerende pristal Det lønregulerende pristal blev opgjort fra 1951 til 1963. Indekset blev opgjort kvartalsvist med samme dækning af varer og tjenester som detailpristallet, men med fradrag for en række afgiftsforhøjelser for især alkohol og tobak. Afgiftsforhøjelser på disse varer slog derfor ikke igennem i form af stigninger i lønninger, der blev reguleret med det lønregulerende pristal.

11.3 Reguleringspristallet og månedsprisindekset

I løbet af 1950'erne og 1960'erne blev skatterne i stigende omfang anvendt som led i finans- og fordelingspolitikken. Det blev derfor også stadig vanskeligere at se de direkte skatter alene som betaling for offentlige ydelser og skatteændringer som udtryk for prisændringer på disse ydelser. Indregningen af de direkte skatter havde desuden uhenigtsmæssige effekter. Som eksempel kan nævnes, at invalide- og folkepensionister mistede en reguleringsportion som følge af nedsættelsen af

de direkte skatter i foråret 1963, selvom ingen af disse grupper fik gavn af skattnedsættelsen. Samtidig voksede behovet for et prisindeks opgjort eksklusivt såvel direkte som indirekte skatter for at kunne føre en mere effektiv finans- og konjunkturpolitik via skatteændringer.

Reguleringspristallet Ved lov blev Danmarks Statistik i 1963 derfor pålagt at beregne og offentliggøre et kvartalsvist reguleringspristal eksklusivt direkte skatter og med fradrag af indirekte skatter og afgifter og tillæg af offentlige tilskud til almindelig nedsættelse af priserne. Vægtgrundlaget for reguleringspristallet var, som i detailpristallet, opgjort efter forbrugets sammensætning i den gennemsnitlige lønmodtagerhusstand. Reguleringspristallet blev opgjort fra 1963 til 1990.

Månedsprisindekset Der var imidlertid også behov for mere hyppig statistik. Ved lov blev det derfor i 1967 bestemt, at Danmarks Statistik skulle opgøre et månedsprisindeks, baseret på samme pris- og vægtgrundlag som reguleringspristallet, men i modsætning til dette opgjort månedligt. Reguleringspristallet blev herefter beregnet som gennemsnittet af tre måneders månedsprisindeks.

Brændstof og energi udeladt Efter januar 1980 og frem til juli 1990 blev brændselsstoffer og energi ved lov udeladt af reguleringspristallet og månedsprisindekset. Hensigten hermed var at dæmpe de automatiske lønreguleringer, der blandt andet som følge af de store prisstigninger på olie og benzin havde nået et betydeligt niveau. Reguleringspristallet og månedsprisindekset blev anvendt som grundlag for dyrtidsreguleringen for både det private og offentlige arbejdsmarked fra 1963 og frem til 1983, hvor ordningen blev suspenderet. En række pensioner og sociale ydelser mv. blev dog fortsat op gennem 1980'erne reguleret med reguleringspristallet.

Reguleringspristallet og månedsprisindekset blev opgjort til og med juli 1990. Opgørelsen af de to indeks ophørte som følge af, at alle reguleringsordninger efter reguleringspristallet og månedsprisindekset var blevet afskaffet eller ændret til andet reguleringsgrundlag.

11.4 Forbrugerprisindekset

Forbrugerprisindekset Det nuværende forbrugerprisindeks er offentliggjort fra 1965 og frem. De første to år kvartalsvist, og siden januar 1967 månedligt. Indekset opgøres på grundlag af de faktiske forbrugerpriser, dvs. de priser forbrugerne betaler. Vægtgrundlaget har fra 1965 og frem været baseret på fordelingen af det private konsum for samtlige husholdninger. Det var en udvidelse i forhold til de øvrige pristal hvor alene forbruget i lønmodtagerhusholdningerne indgik i vægtgrundlaget.

Forbrugerprisindekset er ført tilbage til 1914 med udviklingen i detailpristallet eksklusivt direkte skatter, og tilbage til 1872 ved hjælp af estimerede tal baseret på andre kilder.

Ændringer i 2000 Med virkning fra januar 2000 blev der gennemført en række grundlæggende ændringer i opgørelsen af forbrugerprisindekset:

- Basisindeks, som indtil december 1999 blev beregnet på grundlag af aritmetiske gennemsnit af priser eller prisændringer, bliver fra januar 2000 beregnet på grundlag af geometriske gennemsnitspriser.
- Der blev indført detaljerede vægte for fordelingen af husholdningernes forbrug på forretninger og varer indenfor visse basisindeks.
- Sæsonkorrektionen for fødevarer med sæsonbestemte prisbevægelser (frugt, grøntsager og fisk) ophørte.

Derudover blev dækningen af varer og tjenester udvidet til også at omfatte forsikringsydelse, charterrejser, kantiner og visse gebyrer (pas, kørekort mv.).

Ændringer i 2001 I januar 2001 blev indeksreferenceåret ændret fra 1980 til 2000, og samtidig blev forbruget opdelt efter den internationale klassifikation for opdeling af det private forbrug (COICOP), som på enkelte områder afviger fra den tidligere anvendte opdeling. For at sikre sammenlignelige 12 måneders ændringer er forbrugerprisindekset for 2000 genberegnet og offentliggjort med den nye forbrugsopdeling og med 2000 som indeksreference.

11.5 Nettoprisindekset

Nettoprisindekset

Nettoprisindekset er blevet opgjort fra 1975 og frem. Det blev første gang offentliggjort i februar 1980, men med værdier tilbage til 1975. Indekset var en videreførelse af månedsprisindekset før februar 1980 og inkluderede således posterne for brændsel og energi. Det var et hovedmotiv bag indførelsen af nettoprisindekset, at der i skattepolitikken skulle lægges større vægt på beskatning af forbruget, uden at dette udløste kompensation til grupper i befolkningen med en dyrtidsordning.

Loven om nettoprisindekset

I 1990 blev beregningen af nettoprisindekset lovfæstet af hensyn til anvendelsen af indekset til reguleringer i henhold til realrenteafgiftsloven og loven om indeksregulerede realkreditlån (Økonomiministeriets bekendtgørelse nr. 529 af 10. juli 1990 af lov om beregning af et nettoprisindeks). Med virkning fra 1. januar 1999 blev loven ændret på enkelte punkter (Økonomiministeriets bekendtgørelse nr. 76 af 3. februar 1999 af lov om beregning af et nettoprisindeks). De væsentligste ændringer er, at indsamlingsperioden ikke længere direkte er fastsat i loven, men fastsættes af Danmarks Statistik, og at der for varer med sæsonbestemt prisudsving ikke længere skal anvendes sæsonkorrigerede priser.

Frem til 1991 blev nettoprisindekset opgjort på grundlag af forbrugets sammensætning i lønmodtagerhusholdningerne. Fra 1991 har vægtgrundlaget været fordelingen af det private forbrug for alle husholdning-

ger. Fra 1991 og frem er det således alene det anvendte prisbegreb, der adskiller netto- og forbrugerprisindekset.

I 2000 og 2001 blev der gennemført samme ændringer vedrørende beregningsmetoder mv. som i forbrugerprisindekset.

Nettoprisindekset kan føres tilbage til 1967 med udviklingen i månedsprisindekset, og tilbage til 1963 med udviklingen i reguleringspristallet, da indeksene er baseret på samme dækning af varer og tjenester og samme prisbegreb.